

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในปัจจุบันสื่อที่จัดเป็นสื่อมวลชนมีอยู่มากมายหลายประเภทด้วยกัน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร และวารสาร ซึ่งสื่อเหล่านี้มีหน้าที่ร่วมกันคือส่งทอดและนำเสนอข่าวสารด้านต่าง ๆ ให้กับผู้คนในสังคม หากแต่รูปแบบการนำเสนอของสื่อ เช่น การมีรูปภาพและกราฟิคประกอบ การมีภาพเคลื่อนไหวที่เหมือนจริง การมีบทบรรณาธิการ และการใช้ตัวอักษรที่ใหญ่กับข่าวที่ให้ความสำคัญ เป็นต้น จะแตกต่างกันไปตามลักษณะของสื่อแต่ละประเภท

McLuhan (1964) ได้กล่าวไว้ว่า “the medium is message” คือ สื่อ (โดยไม่นับรวมเนื้อหาที่นำเสนอในสื่อหนึ่ง) มีอิทธิพลในการกำหนดการรับรู้ของคนที่เปิดรับข่าวสารจากสื่อหนึ่ง ๆ โดยที่คนอาจจะไม่รู้ตัวเลยก็ได้ ทั้งนี้รูปแบบการนำเสนอที่ต่างกันอาจจะทำให้ผู้รับสารคนเดียวกันเลือกที่จะรับข่าวสารแตกต่างกันออกไป สามารถจดจำและเข้าใจเนื้อหาข่าวได้ไม่เท่ากัน หรืออาจจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกพึงพอใจในข่าวสารที่นำเสนอในสื่อหนึ่ง ๆ ได้แตกต่างกันด้วย

นอกจากนี้ McLuhan กล่าวว่า โดยปรกติในการเปิดรับข่าวสารหนึ่ง ๆ เรามักจะให้ความสนใจกับเนื้อหาที่นำเสนอในสื่อเท่านั้น โดยที่แทบจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับสื่อเลย ทั้งที่สื่อมีผลต่อกระบวนการรับรู้ของเราโดยตรง เช่น วิทยุและภาพยนตร์จะทำให้รู้สึกเฉื่อยชาและขาดความกระตือรือร้น เพราะเมื่อเปิดรับข่าวสารเราเพียงแต่อยู่เฉย ๆ สื่อจะทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารให้เอง แต่ในการดูโทรทัศน์และการใช้โทรศัพท์ เราจะรู้สึกกระตือรือร้นมากกว่า เพราะเราจะต้องมีส่วนร่วมในการเปิดรับข่าวสารแต่ละข่าวและแต่ละขั้นตอนด้วยตัวเอง เป็นต้น

นับตั้งแต่อดีตมาสื่อที่มีบทบาทในการนำเสนอข่าวสารให้กับสังคมมีอยู่มากมายหลายประเภทดังได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น และสื่อหนึ่งที่ได้รับบทบาทในการนำเสนอข่าวสารควบคู่กับสังคมมาจวบจนปัจจุบันก็คือ หนังสือพิมพ์ โดยที่อาจจะกล่าวได้ว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีบทบาทที่โดดเด่นที่สุดในด้านการเสนอข่าวมานานแล้วก็ได้ และจากการที่มีวิวัฒนาการมายาวนานทำให้รูปแบบการนำเสนอของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบันมีลักษณะที่เป็นมาตรฐานและเป็นสากลทั่วโลก

เช่น การนำเสนอข่าวที่ให้ความสำคัญประจำฉบับในหน้าหนึ่ง การใช้ตัวอักษรที่ใหญ่ที่สุดพาดหัวข่าวกับข่าวที่ให้ความสำคัญมากที่สุด และการจัดข่าวเป็นประเภทในแต่ละหน้า เป็นต้น

ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของการมีหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย อุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์ได้มีการพัฒนาและเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อสนองความต้องการใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดยได้มีการพัฒนาทั้งด้านคุณภาพและความรวดเร็วในการเสนอข่าวสาร ซึ่งเน้นการเสนอข่าวให้ถึงมือผู้อ่านได้อย่างรวดเร็วที่สุด เจาะลึกในรายละเอียดให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้ นอกจากอุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์จะได้ปรับเปลี่ยนด้านคุณภาพเนื้อหาดังกล่าวแล้ว ยังได้มีการพัฒนาและแข่งขันกันทางด้านรูปแบบการนำเสนอ จนในปัจจุบันมีธุรกิจหนังสือพิมพ์หลายฉบับได้อาศัยเทคโนโลยีเครือข่ายคอมพิวเตอร์ออนไลน์มาพัฒนาการนำเสนอข่าวสาร โดยการสื่อข่าวผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ เรียกว่า ‘หนังสือพิมพ์ออนไลน์’ (online newspaper) ควบคู่ไปกับการเสนอข่าวทางหนังสือพิมพ์ตามแบบเดิม ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนที่น่าสนใจมากอย่างหนึ่งของวงการหนังสือพิมพ์

ในปัจจุบันการเสนอข่าวสารผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์มีหลายลักษณะ ทั้งในรูปของเมนูข่าวสารที่ให้อ่านเข้าไปอ่านข่าวได้โดยใช้เมาส์เลือกที่หัวข้อข่าวที่ต้องการอ่าน เพื่อเปิดไปสู่เนื้อข่าวนั้น ๆ และในรูปของไฮเปอร์เท็กซ์ (hypertext) ซึ่งเป็นระบบการเข้าสู่ข่าวสารที่ทันสมัยที่สุดในปัจจุบัน กล่าวคือ ไฮเปอร์เท็กซ์มีลักษณะคล้ายกับเอกสารธรรมดา แต่ที่แตกต่างกันก็คือภายในไฮเปอร์เท็กซ์จะมีเส้นทางเชื่อมต่อไปยังเอกสารอื่น ๆ โดยผู้อ่านเพียงแค่เลือกข้อความที่สนใจ แล้วโปรแกรมการสื่อสารของเครือข่ายออนไลน์ เช่น Netscape, Internet Explorer จะทำหน้าที่ดึงข้อมูลที่เชื่อมโยงมาแสดงให้อ่านต่อได้ทันที ซึ่งข่าวสารต่าง ๆ อาจแสดงออกมาได้ทั้งในรูปข้อความ ตัวอักษร รูปภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหวและเสียง ซึ่งจะเห็นได้ว่าข่าวสารของระบบไฮเปอร์เท็กซ์มีขนาดใหญ่มาก ทำให้ผู้ที่อ่านข่าวสารในระบบนี้มีทางเลือกในการอ่านข่าวเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่าระบบข่าวสารที่ใหญ่ขึ้น จะช่วยให้คนสามารถเปิดรับข้อมูลได้มากขึ้น และสามารถเข้าใจข้อมูลตามข้อเท็จจริงได้มากขึ้นด้วยหรือไม่

จากการที่ได้มีหนังสือพิมพ์ออนไลน์ขึ้นนี้ ทำให้ผู้คนมีทางเลือกในการจะเปิดรับข่าวสารมากขึ้น โดยที่หากต้องการจะอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ ผู้คนก็สามารถจะเลือกอ่านได้ทั้งในหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันว่า หากหนังสือพิมพ์ออนไลน์เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอข่าวเหมือนเช่นหนังสือพิมพ์แล้ว หนังสือพิมพ์จะยังคง

บทบาทเดิมได้ต่อไปหรือไม่ เพราะในปัจจุบันเทคโนโลยีก็ได้พัฒนาขึ้นมา และผู้อ่านก็สามารถเข้าถึงหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้มากขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาถึงการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ จะเห็นว่าสื่อ 2 ประเภทนี้มีความแตกต่างกันหลายด้าน ทั้งในด้านลักษณะเฉพาะของสื่อและรูปแบบการนำเสนอ โดยที่ในด้านลักษณะเฉพาะ หนังสือพิมพ์จะมีเนื้อที่จำกัดทั้งสำหรับรูปภาพกราฟิกและข้อมูล ขนาดหน้าของหนังสือพิมพ์จะใหญ่กว่าหน้าจอคอมพิวเตอร์มาก ในหนังสือพิมพ์จะมีการใช้ตัวอักษรขนาดเล็กในการเสนอเนื้อหา แต่จะมีการจัดข้อมูลเป็นคอลัมน์ นอกจากนี้ผู้อ่านยังสามารถจัดวางหนังสือพิมพ์ได้ในระดับที่เหมาะสมกับสายตา และผู้อ่านสามารถพลิกอ่านข่าวในแต่ละหน้าได้ทันที

ส่วนคอมพิวเตอร์จะเป็นอีกลักษณะหนึ่ง โดยที่คอมพิวเตอร์จะมีฐานข้อมูลที่กว้างมาก ผู้อ่านสามารถเข้าไปดูข้อมูลได้ลึกลงไปเรื่อย ๆ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกัน การพลิกดูข้อมูลก็ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน โดยข้อมูลจะขึ้นมาให้ผู้อ่านเห็นทีละหน้าจอเท่านั้น ขนาดของตัวอักษรโดยทั่วไปจะใหญ่กว่าในหนังสือพิมพ์ แต่เนื้อหาข่าวจะไม่มีการจัดเป็นคอลัมน์ ข้อมูลจะเรียงกันไปตามความกว้างของหน้าจอ ผู้อ่านจะต้องอ่านข่าวในลักษณะของจอที่ตั้งตรงไม่สามารถปรับเอนตามระดับสายตาได้มาก นอกจากนี้คอมพิวเตอร์ยังมีแสงสะท้อนออกมาจากหน้าจอ และความสะดวกในการอ่านจากจอคอมพิวเตอร์ก็ยังขึ้นอยู่กับคุณภาพของจออีกด้วย จะเห็นได้ว่าสื่อทั้ง 2 ประเภทมีลักษณะเฉพาะที่ต่างกันไปในแต่ละด้าน ซึ่งความแตกต่างกันนี้อาจจะมีผลให้ประสิทธิภาพในการอ่านข้อมูลจากสื่อแต่ละประเภทแตกต่างกันไปด้วย

จากงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาเปรียบเทียบการอ่านจากกระดาษและจากหน้าจอคอมพิวเตอร์ พบว่าผลที่ได้จากการอ่านข้อมูลจากสื่อ 2 ประเภทนี้มีความแตกต่างกันหลายด้านกล่าวคือ การอ่านจากจอคอมพิวเตอร์จะช้ากว่าการอ่านจากแผ่นกระดาษ ผู้อ่านข้อมูลจากจอคอมพิวเตอร์จะมีความเมื่อยล้าทางสายตามากกว่า และในการทดลองเกี่ยวกับการอ่านตรวจทานก็พบว่า การอ่านจากจอคอมพิวเตอร์จะพบคำผิคน้อยกว่าการอ่านจากกระดาษ ส่วนปัจจัยด้านความชอบของผู้อ่านต่อสื่อแต่ละประเภทนั้น จะขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้อ่านแต่ละคน โดยพวกเขาจะพิจารณาถึงข้อเด่นและข้อด้อยของสื่อแต่ละประเภทเป็นสำคัญ แต่ในการศึกษาเรื่องความจำและความเข้าใจจากการอ่านข้อมูลในสื่อทั้ง 2 ประเภทเปรียบเทียบกัน ยังไม่พบความแตกต่างที่ชัดเจน (Dillon, Mcknight and Richardson , 1988)

ในด้านของรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ก็จะไม่เหมือนกันเช่นกัน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากคุณลักษณะเฉพาะของหนังสือพิมพ์และคอมพิวเตอร์นั่นเองที่ได้เข้ามาเอื้อหรือจำกัดให้หนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ประเภทมีรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างกัน โดยที่หนังสือพิมพ์จะมีรูปแบบการนำเสนอที่แน่นอนเป็นสากล จะมีการนำเสนอข่าวที่ให้ความสำคัญมากที่สุดฉบับในหน้าหนึ่ง มีการใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่พาดหัวข่าวกับข่าวที่ให้ความสำคัญ มีการจัดข่าวเป็นประเภทในแต่ละหน้า ส่วนหนังสือพิมพ์ออนไลน์ยังไม่มีรูปแบบการนำเสนอที่เป็นมาตรฐาน แต่โดยทั่วไปจะมีการจัดเรียงหัวข้อข่าวเป็นประเภทตามลำดับให้ผู้อ่านเลือกอ่านเอง ขนาดตัวอักษรที่ใช้ในการพาดหัวข่าวจะมีขนาดเดียวกันหมด และในหนังสือพิมพ์ออนไลน์บางฉบับจะมีการนำเสนอความนำ (lead) ควบคู่ไปกับหัวข้อข่าวแต่ละข่าวด้วย

ในการศึกษาเปรียบเทียบการอ่านจากหนังสือพิมพ์และวิดีโอเท็กซ์ (videotext) พบว่าวิดีโอเท็กซ์ ซึ่งเป็นการนำเสนอข่าวสารผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ในระบบออนไลน์เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นเทคโนโลยีที่เอื้อให้ผู้อ่านมุ่งความสนใจไปในข้อมูลที่คุ้นเคยหรือที่ต้องการได้เลย จึงทำให้ผู้อ่านไม่ได้อ่านข่าวสารที่เขาไม่ตั้งใจจะอ่านตั้งแต่แรก ผู้อ่านข่าวสารในระบบนี้จะมักจะมีเป้าหมายมาก่อนว่าจะอ่านข่าวใด แต่ในการอ่านหนังสือพิมพ์ ขณะที่ผู้อ่านกวาดสายตาอ่านข่าว ก็จะมีโอกาสได้อ่านข่าวอื่น ๆ ด้วย และในหนังสือพิมพ์ยังมีรูปแบบการนำเสนอบางอย่างที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ เช่น การพาดหัวข่าว การมีภาพประกอบ ตำแหน่งของข่าวในแต่ละหน้า รวมไปถึงบทบรรณาธิการ ซึ่งล้วนมีผลต่อการเลือกรับข่าวสารของผู้อ่านทั้งสิ้น (Zerbinos, 1990)

ในแง่ของรูปภาพและกราฟิก ก็ได้พัฒนาและมีการแข่งขันกันมากมายในสื่อแต่ละประเภท ในปัจจุบันทั้งหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ก็ได้มีการเพิ่มรูปภาพและกราฟิก ทั้งด้านจำนวนและสีสัน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในระบบอินเทอร์เน็ตจะมีความพิเศษขึ้นไปอีกคือ สามารถทำเป็นภาพเคลื่อนไหวได้ด้วย ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า รูปภาพและกราฟิกต่าง ๆ นั้นสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้เข้ามาเปิดรับข่าวสารที่ต้องการนำเสนอได้ ดังนั้นรูปภาพและกราฟิกที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ จึงอาจจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการเลือกอ่านข่าวสารหนึ่ง ๆ และยังอาจจะมีผลต่อความพึงพอใจของผู้อ่านต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อแต่ละประเภทได้อีกด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาในด้านเทคโนโลยีของสื่อได้เพิ่มตัวเลือกในการจะเปิดรับข่าวสารให้กับผู้คนในสังคมมากขึ้น โดยที่หากจะอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ผู้อ่านก็สามารถเลือกอ่านได้ ทั้งในหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ แต่เนื่องจากหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ประเภทมีลักษณะเฉพาะและมีรูปแบบการนำเสนอที่ต่างกัน ซึ่งอาจจะมีผลให้การรับรู้ของผู้อ่านในด้านต่าง ๆ จากการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์แตกต่างกันได้

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงต้องการจะศึกษาถึงรูปแบบการรับรู้ของผู้อ่านในด้านข้อมูลที่ได้อ่าน ความจำ และความพึงพอใจของผู้ที่อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ทั้งในระบบเมนูข่าวสารและระบบอินเตอร์เน็ต ซึ่งจะมีการนำเสนอข่าวสารเหมือนกัน แต่มีรูปแบบการนำเสนอและมีระบบข้อมูลที่แตกต่างกันดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อที่จะทดสอบคำกล่าวของ McLuhan ที่ว่า “the medium is message” ซึ่งหมายถึง การที่สื่อมีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบการรับรู้ของคน ว่าเป็นจริงหรือไม่

หากสื่อมีอิทธิพลดังกล่าวจริง ก็จะได้เห็นว่าเทคโนโลยีที่ได้พัฒนาขึ้นทำให้สื่อมีบทบาทที่เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิม คือจากที่สื่อเคยทำหน้าที่เป็นนายประตูข่าวสาร (Gate Keeper) ผู้คอยคัดเลือกและกลั่นกรองข่าวที่จะส่งมาให้ผู้รับสาร และจากที่เคยมีบทบาทในการกำหนดหัวข้อการพูดคุยให้กับคนในสังคม (Agenda Setting) สื่อก็จะไม่สามารถควบคุมระบบข่าวสารและไม่สามารถทำหน้าที่เหล่านี้ได้อีก เพราะในระบบข่าวสารออนไลน์ ผู้คนจะมีทางเลือกในการเปิดรับข้อมูลมากขึ้น และระบบข่าวสารออนไลน์ก็ยังเอื้อให้ผู้คนแสวงหาข้อมูลได้อย่างไม่สิ้นสุด (bottomless news hole) อีกด้วย

ปัญหานำการวิจัย

1. การอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ทั้งระบบอินเตอร์เน็ตและระบบเมนูข่าวสาร จะช่วยให้ผู้อ่านจดจำข่าวสารได้ดีกว่ากันหรือไม่
2. รูปภาพและกราฟิกมีผลต่อการเลือกเปิดรับข้อมูลของผู้อ่านหรือไม่ ทั้งในกลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์และกลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์
3. ผู้อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ระบบเมนูและหนังสือพิมพ์ออนไลน์ระบบอินเตอร์เน็ต มีความพึงพอใจต่อข่าวสารที่ได้อ่านและรูปแบบการนำเสนอของสื่อแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ประโยชน์ในเชิงวิชาการ

1.1 จะได้ทราบถึงรูปแบบการอ่านและการรับรู้ของคนจากการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ซึ่งมีการนำเสนอผ่านสื่อคนละประเภท เพื่อจะดูว่าสื่อเป็นสิ่งที่มอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบการรับรู้ของคนตามคำกล่าวของ McLuhan ที่ว่า “the medium is message” ว่าเป็นจริงหรือไม่

1.2 ผลจากการวิจัยครั้งนี้สามารถเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ตัวใหม่ในยุคคลื่นลูกที่สามได้เป็นอย่างดี เพราะในปัจจุบันข้อมูลจากการศึกษาวิจัยด้านนี้ยังมีน้อยมาก

2. ประโยชน์ในเชิงวิชาชีพ

2.1 การทราบถึงปริมาณและคุณภาพของข้อมูลที่ผู้อ่านระลึกได้จากการอ่านข่าวในหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ จะทำให้ทราบว่าในการเปิดรับสื่อแต่ละประเภท ผู้อ่านจะได้รับข้อมูลอะไรกลับมาแค่ไหน ซึ่งสิ่งที่ผู้อ่านจำได้นี้สามารถนำมาประเมินถึงคุณภาพในการอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้

2.2 การทราบถึงข้อมูลที่ได้อ่าน ความจำ และความพึงพอใจ จากการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ จะทำให้รู้ถึงทิศทางของผู้เปิดรับสื่อแต่ละประเภทซึ่งถูกควบคุมโดยตัวสื่อได้ และสามารถนำมาพัฒนารูปแบบการนำเสนอข่าวสารของสื่อเพื่อให้ผู้อ่านได้รับประสิทธิผลสูงสุดจากการอ่านได้ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย